

TORBEN HVIID NIELSEN: Samfund og magt. Om samfundstyper og mennesketyper. København, Akademisk forlag, 1988, 194 s.

Forfatteren, der er lektor i idéhistorie ved Institut for historie og samfundsforhold på RUC, opkaster en række »store« sociologiske spørgsmål, indledende med betragtninger over – med Georg Simmel – »Hvordan er samfundet overhovedet muligt?« Bogens hovedemne, siges det, er sammenhængen, samspillet og konflikterne mellem tre samfundsmæssige integrationsmekanismer: 1) »staten« (dens størrelse målt ved størrelsen af de offentlige udgifter), 2) »markedet« (størrelsen målt ved bruttofaktorindkomsten) og 3) det civile samfund (iflg. forfatteren, et »lidt uklart begreb«). Hvad specielt bogens undertitel angår, så går den på det postulat, at der *er* en sammenhæng mellem samfundstype og mennesketype: »Robinson Crusoe ville være lige så komisk i dagens Los Angeles, som dagens postmodernist ville være tragisk på Robinsons sydhavsø«. Et andet sted formuleres det på den måde, at Robinson ville være, ikke komisk men »komisk umulig« i LA. I sidste kapitel funderer forfatteren over specielt »det efter-industrielle samfund« og »postmodernisten«, den dertil hørende mennesketype. Desværre diffust indtil det uforståelige: postmodernisten er sammensat og modsætningsfuld, han reagerer optimistisk på en nihilistisk situation; han er ikke angst (angsten er nemlig forsvundet med følelserne); ej heller er han fremmedgjort fra verden (det ville forudsætte, siges det, en kerne at fremmedgøres fra, og den har det postmoderne menneske »ikke længere«); det postmoderne menneske er »begær«; hans krop er blot (vistnok med Lyotard) »en stor kortvarig hinde«, et »labyrinthisk bånd«. Samfundet omkring »hinden« eller »det labyrintiske bånd« er et *simulakrum*, dvs. et gøglebillede. Magten i dette samfund er »allerede kun bedrag«, det samme gælder sandheden. Samfundet er i øvrigt »uden horisont« og »virkeligheden er uden konsensus«: »Men netop sådan kan forskelligheden blomstre i en uendelig mulighed af forskellige spil og forførelser. »Laissez faire, laissez jouer«. Det er optimismen i nihilismen«! Nok om postmodernisten og hans efter-industrielle samfund, blot ønsker jeg for andre læsere at de må kunne få mere ud af forfatterens vision end jeg.

Bogen er bygget op af en række kapitler, der for de flestes vedkommende har været offentliggjort tidligere som avis- eller tidsskriftartikler. F.eks. har kapitel IV »Magtens afmagt« først været offentliggjort som artikel i Information, og senere som artikler i Ny Tid (Oslo) og Zenit (Lund).

Der er – med forfatterens egne ord – tale om »en serie nedslag i de historiske knudepunkter, hvor relationen mellem stat, civilt samfund og marked har fortættet sig, er kommet i krise og har nyetableret sig«. Lad mig eksempelvis se på »nedslaget« i kapitlet om magtens afmagt. Det lider desværre af den samme manglende præcision og klarhed, som i det hele taget karakteriserer bogen. Der gives ikke nogen forklaring på, hvad forfatteren mener, når han taler om »magt«. Han hævder at mængden af »magt« stiger og stiger, men da vi ikke får at vide hvad »magt« er, er det jo vanskeligt at tage stilling til påstanden. Den dominerende opfattelse i samfundsvidenskaberne, siges det, er, i modsætning til postulatet om stigende magtmængde, den at magten er konstant, konstant »som energien i den klassiske mekanik«. Desværre dokumenterer forfatteren ikke eksistensen af dette for mig i hvert fald overraskende synspunkt, så udbredt og dominerende det ellers hævdes at være. Det siges også, at fredsbevægelserne i 1980'erne var »stærkere end nogensinde«, og at samtidig hermed »fortsatte

oprustningsspiralen og tog et nyt teknologisk spring«; begge parter, hedder det, »blev mægtigere – og ingen sejrede«. I sammenhæng med en postuleret teoretisk drøftelse af magtbegrebet er den slags flottenheimer-udsagn, og der er mange andre, ren ordgas. Det sidste med at »ingen sejrede« refererer til kapiteloverskriftens ord om magtens »afmagt«. Denne afmagt er iflg. forfatteren et af de »afgørende nye forhold ved magten«, som moderne samfundsvidenskab ikke kan få øje på. Jeg mener begge dele er noget vrøvl, men forfatterens uklare præmisser vanskeliggør en seriøs drøftelse.

Henning Bregnsbo

KRISTOF K. KRISTIANSEN OG JENS R. RASMUSSEN (RED): *Fjendebillede & fremmedhad*. Udg. af FN-forbundet. 1988. 192 s., ill. 98 kr.

Antologien *Fjendebilleder & fremmedhad* vil give perspektiv til den aktuelle debat og øge den kritiske bevidsthed over for fordomme om fremmede og fjender, vi daglig præsenteres for. Til det formål søger forfatterne – der har fag som først og fremmest historie, men også teologi, antropologi, kultursociologi, dansk og russisk som baggrund – at sætte fokus på de mekanismer, der skaber og fastholder fjendebilleder. De enkelte artikler er opdelt i tre afsnit. Det ene om »indre og ydre fjender« behandler med udgangspunkt i dels europæiske forestillinger om kannibalisme, dels propagandaen under de to verdenskrige og de psykologiske mekanismer, der er styrende for forestillinger om og afbildninger af fjender. Det andet afsnit belyser de forskellige fjendebilleder i verdenshistorien: fra den klassiske oldtid over den religiøse propaganda i det 16. årh. til Sovjetunionens billede af USA i nutiden. Det tredje om »Danmark og de andre« fremdrager forholdet til Sverige og svenskerne fra svenskekrigene til vor tid, og opfattelsen af Tyskland i det 19. århundrede. Det sidste bidrag om tolkninger af fremmede knytter umiddelbart an til de senere års debat om den danske flygtninge- og indvandrerpolitik.

I forordet tages der det forbehold, at flere af emnerne ikke er særligt grundigt udforsket. Det ændrer dog intet ved, at de enkelte artikler er meget vidende, spændende og tilmed gennemgående velskrevne. Betragtet under ét giver forfatterne en fin indføring, der kun kan virke stimulerende for at tage fat i den litteratur, som der henvises til efter hver artikel.

Antologien er udsprunget af et – som det siges i forordet – moralsk engagement. Det er i sig selv ikke blot befriende, men desværre også yderst aktuelt. De enkelte bidrag afdækker spørgsmålet gennemgående overbevisende, hvor og hvordan fjendebilleder bliver til refleksreaktioner, der blokerer for dialog og uden videre anvendes som begrundelse for modstanderes mindreværd samt som legitimering for at sætte almindelige medmenneskelige normer ud af kraft. Alligevel melder der sig efter læsningen af de overvejende historisk anlagte artikler spørgsmålet, om antologien formår at indfri sin erklærede målsætning. Man kan håbe det. Men de enkelte bidrag kan også ses som et vidnesbyrd om, at man må frygte, at Hegel havde ret, da han sagde, at det eneste historien lærer os er, at mennesket aldrig har lært noget af den. Således viser antologiens bidrag både forskellige fjendebilleders ynkelighed og samtidig deres effektivitet og